
Mladen Parlov
MUČENIŠTVO U MISLI MARKA MARULIĆA
Martyrdom in the thought of Marko Marulić
UDK: 821.163.42.09:272]Marulić, M.
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 2/2014.

Sažetak

Autor je podijelio članak na tri dijela. U prvom progovara o teologiji mučeništvu te o njezinu odjeku u misli Marka Marulića. Ističe kako je od početka kršćanstva mučeništvo shvaćano kao iskaz najradikalnijeg oblika svjedočanstva vjere u Isusa Krista. Mučenik u biti i znači svjedok koji žrtvom vlastita života svjedoči da postoje vrijednosti veće i od samog života. Mučeništvo je stoga ponajprije svjedočanstvo triju teologalnih kreposti: vjere, ufanja i ljubavi. Također, mučeništvom se pruža svjedočanstvo vjere u život vječni, odnosno vjere u Božju moć koja je kadra mučeniku vratiti preobraženi život. U kršćanskoj teologiji mučeništva mučenici su nasljedovatelji prvog mučenika Isusa Krista. Sve te naglaske, ističe autor, nalazimo i u govoru Marka Marulića o mučeništvu koji govor o mučeništvu smješta u kontekst govora o kreposti strpljivosti koju mora živjeti Kristov sljedbenik. I za njega kršćanski mučenik može ostati postojan do kraja, do žrtve vlastita života, jer se prije njega Isus Krist žrtvovao za sve. Stoga u drugom dijelu autor izlaže kako Marulić prikazuje mučeništvo ne samo kao najizvrsniji oblik svjedočanstva ljubavi prema Bogu, Isusu Kristu, nego i prema bližnjima, a to znači da se krepost mučeništva može živjeti i u vrijeme kada nema progona. Mučeništvo je, prema splitskom humanistu, najdublja, mistična dimenzija kršćanskog života. Ono je izričaj ljubavi koja obuhvaća nebo i zemlju, Boga i čovjeka, uključivši i mučitelje. Mučeništvo je sudioništvo u božanskoj ljubavi koja je pobijedila zlo te otkupila svijet. Zato je i mučeništvu zajamčena konačna pobjeda i osobita

nagrada u nebu. U trećem dijelu članka autor ukazuje na aktualnost Marulićeva govora o mučeništvu.

Ključne riječi: *Marulić, mučeništvo, Isus Krist, kršćanin, istina, ljubav.*

UVOD

U svojim djelima Marko Marulić nije izradio ni izložio cjelovitu teologiju mučeništva. No ipak se na njegovim stranicama posvećenima temi mučeništva nalaze gotovo svi najvažniji elementi suvremene teologije mučeništva. Toj je temi izravno posvetio nekoliko poglavlja u svome *Evandelistaru (O trpnji mučeništva; Bodrenja na trpnju mučeništva; Riječi svetih mučenika silniku koji je na njih bjesnio; Ne valja da se svojevoljno izlažemo mukama; Mnogo koristi u stradanjima razmišljati o mucu Kristovoj)* te u *Instituciji (O trpnjama mučenika; O trpnjama mučenica)*. Već su neki drugi autori (J. Lopez-Gay, Ch. Béné, M. Tomasović i dr.) pisali o važnosti tih marulićevskih stranica kako za određene istaknute pojedince (primjerice Tome Mora), tako i za cijele skupine (primjerice za vjernike u Češkoj i Japanu). U nastavku ćemo progovoriti o Marulićevu poimanju mučeništva, smještajući taj govor u širi kontekst kršćanske teologije mučeništva. Potom ćemo, u drugom dijelu, ukazati kako u Marulićevoj perspektivi sam život nudi obilje prigoda u kojima kršćanin može nasljedovati Krista Patnika, premda je vrijeme progona prošlo. Na kraju ćemo istaknuti neke vidove Marulićeva govora o mučeništvu i mučenicima koji bi mogli biti veoma aktualni i za suvremene kršćane pa i za sve ljude dobre volje.

1. TEOLOGIJA MUČENIŠTVA

Marulićev govor bilo o kojoj temi, bilo o kojoj kreposti ima veoma konkretan i ostvariv cilj. On naime želi svojim govorom potaknuti svoje čitatelje na življenje onoga o čemu piše. Tako i govor o mučeništvu postaje mu prigoda kako bi naglasio važnost i potrebu kreposti strpljivosti u kršćanskom životu. U tom govoru polazi od iskustva svagdanjeg življenja. U izlaganju promišljanja tog iskustva Marulić se može činiti na prvi pogled veoma pesimističan, no u biti on bilježi ono što svakodnevno doživljava

u vlastitom životu i u susretu s drugim osobama. Svakidašnje mu iskustvo kaže kako "sreća u ovozemaljskim dobrima vrvi obično vrlo mnogim porocima, tako je naprotiv nužno da sama nesreća bude čuvar neporočnosti u ovih koji su prije nesreće bili neporočni. Zemaljska je sreća služavka raskalašenosti te zagađuje i pomućuje čistoću rasuđivanja... Duh koji je u nevoljama izdrmla tjeskobna uznemirenost, odbacuje mrak nepokretnosti i počinje ga obasjavati svjetlo mudrosti, pa što je više tlačen, to više se zaista okreće trezvenosti i razumu".¹ Zaključak dolazi sam po sebi: pravednik može biti sretan što mu se događaju nevolje i kušnje jer će kroz vlastitu strpljivost steći i veću konačnu nagradu, a uz to će iz nevolja izići čistiji i sjajniji. S druge strane, oni koji ne trpe, koji ne prolaze kroz nevolje i kušnje moraju se zamisliti jer će u konačnici loše proći i na ovome svijetu, a još gore u onome.²

U kontekst tog govora o kreposti strpljivosti Marulić smješta svoj govor o mučeništvu.³ Mučeništvo je krajnji oblik kušnje kojom Gospodin Bog kuša vjernike ljube li ga: "A ne može biti Kristov sluga", piše Marulić, "tko se bude kratio da se s njime podvrgne naporima i teškoćama. 'Tko ne nosi – reče (Krist, nap. M. P.) svoj križ za mnom, ne može biti moj učenik.' I opet: 'Tko hoće ići za mnom, neka se odreće samoga sebe, neka uzme svoj križ i slijedi me!'"⁴ Splitski humanist i duhovni učitelj koji poučava ispravnom kršćanskom životu, svojim čitateljima

¹ Marko Marulić, *Evangelistar II*, Književni krug, Split 1985., str. 316. U nastavku ovo ćemo djelo navoditi pod kraticom: Ev II.

² Usp. *Isto*, str. 317-318. Potom će, u poglavlju o trpnji mučeništva, napisati pohvalu kreposti strpljivosti: "Nad onima, dakle, koji se gotovo cio krug zemaljski podvrgli svojoj vlasti, ti su Kristovi vojnici (tj. mučenici, nap. m.) slavili slavlje, ne boreći se oružjem nego strpljivošću, ne silama nego vjerom. Toliko se ta jakost vjerničke strpljivosti pokazala moćnijom i snažnijom od svake ljudske sile. O, kako li je izvrsna, izvrsnija od svake druge hrabrost onih koji trpe za Krista" (Ev II, str. 320).

³ Na početku poglavlja posvećena trpnji mučeništva (*O trpnji mučeništva*) Marulić piše: "... za jačanje kreposti strpljivosti bit će vrijedno truda... porazmisliti o pobjedama i slavljinama Kristovih mučenika" (Ev II, str. 319). Drugdje će napisati: "... ovo su razlozi nesreća: pravednicima se zato događaju da krepošću strpljivosti zasluže veće nagrade i da možda, ponoseni povoljnim uspjehom u životu, ne posrnu. Stoga je Pavao bio čuškan 'da se ne bi uzoholio zbog obilja objava', a mučenici bili kinjeni eda bi obilatije bili nagrađeni. Nepravednike pak zbog toga žalosni događaji pogađaju da bi se vratili k pravednosti ili da bi pravedno bili osuđeni ne budu li se htjeli vratiti te da bi bili poslani na vječne muke oni kojih se tvrdokornost, tučena vremenitim zlima, nije dala umekšati" (Ev II, str. 313).

⁴ Ev II, str. 314.

stavlja pred oči mučenike kao najviše uzore kreposti strpljivosti. Mučenička je “revnost”, piše on, “bila usmjerena na to da pomno prate stope svoga Gospodina kako neporočnošću vladanja tako i trpljenjem progona. On nam je sebe dao za primjer. I, mada je mogao odoljeti nasilju ljudi i sve ih zajedno ubiti jednom jedinom riječju iz svojih usta, volio je trpjeti nepravde i biti pogubljen sramotnom smrću na križu kako bi svojim vjernicima preporučio poniznost i strpljivost”.⁵ Dakle, mučeništvo nije drugo doli nasljedovanje Isusa Krista u njegovu mučeništvu kao primjeru ponizne i strpljive ljubavi prema svim ljudima, uključujući i neprijatelje.⁶ Primjer Isusa Krista za Marulića je od odlučujuće važnosti u podnošenju mučeništva. On će to i izričito napisati: “Svaki put, dakle, kad trpimo što je u tijelu trpio sin Božji i što su trpjele njegove sluge, podnosimo to mirna srca. ‘Nije sluga veći od svoga gospodara’, ili recimo da mi koji smo svjesni mnogih grijeha ne zavrjeđujemo nepravdu, a da je zavrjeđuje on ‘koji nije učinio grijeha’, ili oni koji ‘bijahu puni Duha Svetoga’, a ipak ne mogahu a da ne budu zlostavljani od bezbožnih ljudi... Gospodin je dakle, koji je bio najneviniji od svih i najbolji od svih, bio okružen lažnim optužbama i šutio, bio tužen i nije odgovarao.”⁷ Kršćanin, Kristov sljedbenik i nasljedovatelj, pozvan je vlastiti život promatrati i tumačiti u zrcalu Isusa Krista, s njim se uspoređivati te njega željeti i pokušavati nasljedovati.

Marulić nigdje ne naziva Isusa Krista mučenikom te je u tome vjeran onome što (ne) nalazi u Novome zavjetu koji također Isusa ne naziva *martys* – svjedok, mučenik.⁸ Nije možda suviše

⁵ Ev II, str. 326.

⁶ U *Instituciji* piše kako je “‘Prvenac mrtvih’, Gospodin naš Isus Krist, podnio pogrde, kletve, psovke i mnoga grozna mučenja, pa o najsrमतnijju smrt na križu da bi one za koje je sve to voljno i rado trpio vlastitim primjerom potakao da podnesu patnje mučeništva. Već tada preslavni vođa nije naoružavao svoje vojnike oružjem, već ih je jačao trpljenjem govoreći im: ‘Nemojte se bojati onih koji ubijaju tijelo, a dušu ne mogu ubiti! Bojte se radije onoga koji može i tijelo i dušu uništiti u paklu’ (Mt 10,28). I: ‘Tko izgubi život, naći će ga’ (Mt 10,39). I: ‘Svojom ćete postojanošću spasiti’ (Lk 21,19) (M. Marulić, *Institucija III*, Književni krug, Split, 1987., str. 89).

⁷ Ev II, str. 306. Jedno od poglavlja *Evangelistara* nosi naslov: *Mnogo koristi u stradanjima razmišljati o mucu Kristovoj*.

⁸ Suvremeni teolog Sean Freyne ističe da je “degno di nota il fatto che Gesù non sia mai chiamato *martys* – l’uso del verbo per descrivere il suo ministero nel quarto vangelo è il vicino a tale concezione. Tale assenza è alquanto strana in riferimento alla stessa morte di Gesù, che costitui il modello per i martiri

podsjetiti kako je sama riječ *martys/svjedok*, izvorno korištena u pravnom okružju, postupno postala tehnički pojam kojim se izražavalo misijsko poslanje prve kršćanske zajednice u njoj neprijateljskom svijetu. Mučenici će vrlo brzo biti prepoznati kao najveći i najučinkovitiji širitelji kršćanske poruke. Poznata je Tertulijanova rečenica kako je “krv mučenika sjeme novih kršćana”.⁹ No, upravo je u vrijeme progonstava, kad su kršćani bili vučeni pred rimska sudišta, sam pojam *martys* zadobiva svoje izvorno značenje: kršćanski su mučenici bili svjedoci Onoga zbog koga su ih progonili. Svjedok postaje mučenik, a mučenik je svjedok. To će biti i Marulićeva misao: “Zahvaljujući krvi mučenika Crkva je porasla i, prolivši je, postala plodnija te učinila da iznikne veoma obilat usjev vjernih sinova. O, sretna li je smrt koja je smrtnicima podarila besmrtnost, nevjernicima vjeru, zabludjelima istinu, onima koji su propadali spasenje, a onima koji su trpjeli za Krista slavu.”¹⁰

Marulić predstavlja kršćanske mučenike kao Kristove vojnike koje Krist šalje u borbu protiv silnika ovoga svijeta, ali ne s oružjem, već sa snagom svjedočanstva za istinu, tj. za njega samoga.¹¹ Gospodin Isus, piše Splićanin, “nije slao svoje vojnike u slasti i naslade ovoga svijeta nego u kreševu i borbu progona kako bi pobjednicima porazdijelio darove neprocjenjiva dobra, (zato) neće moći ni na koji način biti za njegovu vojnu službu

---

seguenti, a partire da Stefano” (“Gesù il martire”, *Concilium* 39 (2003.) 1, str. 68; usp. također Nikola Dogan, “Ludost križa. Teologija mučeništva”, *Crkva u svijetu* 41 (2006.) 4, str. 443-466; Nikola Bižaca, “Zapažanja o teologiji mučeništva”, *Služba Božja* 49 (2009.) 3, str. 251-272.). Ipak, postoji jedan novozavjetni redak u kojemu se Isusa naziva *martys/svjedok*. Naime, u knjizi Otkrivenja za Isusa se veli da je “svjedok vjerni” (Otk 1, 8). Tumačeći Isusov naslov „svjedok vjerni“ iz knjige Otkrivenja, Freyne piše da “in quest’opera densa di immagini, la memoria e la celebrazione della sorte toccata a Gesù per mano dell’amministrazione romana della Giudea è un modo per consolare e incoraggiare i cristiani, ad essere anch’essi fedeli. Osando ricordare e celebrare la sua vittoria, Gesù il testimone/martire rende capaci e conferma altri a seguire il suo esempio” (*nav. dj.*, str. 76).

⁹ *Apologeticum* 50,13, u: CCL I,171.

¹⁰ Ev II, str. 321.

¹¹ Kršćanski su mučenici, piše Marulić, “...pobijedili muke trpljenja, a bezbožne carske proglase postojanim i nepokolebljivim ispovijedanjem kršćanskog imena. Tjerali su ih da štujuju bogove i božice, ali su ih oni prezreli i uporno govorili da treba štovati Krista rassetoga i klanjati mu se. Umrijeti s tom mišlju predstavljalo je pobjedu mučeništva. Rane pak zadobivene na tijelu, sakaćenje udova, paljenje – sve se to smatralo odličjima vojničke službe vjernika i najsigurnijim svjedočanstvom nepobjedive hrabrosti” (Ev II, str. 319-320).

onaj tko se ne bude tako podložio da se za obranu istine ne krati podvrći ni mukama ni smrti. Onaj istom vojuje za Krista koga često potresaju vihori ovoga svijeta, ali ga nikada ne svladavaju”.¹²

Samo mučeništvo, bilo u kojem se obliku pojavi, osobito ono tjelesnih muka, nadilazi ljudske snage. Mučeništvo je moguće podnijeti jedino Božjom, Kristovom snagom. Zato je ono dar, ono je darovano. U usta mučenika Marulić stavlja sljedeće riječi upućene njihovim mučiteljima: “Prije ćeš stijene, hridi i brda pomaknuti sa svoga mjesta negoli nama oteti vjeru koju nam je dao Krist. Mi, ipak, pohvalu za svoju stalnost ne pridajemo sebi. Jaki smo zahvaljujući dobročinstvu Kristovu. Zbog snage Kristove koja je u nama ne podliježemo tebi. Napokon, uz pomoć Kristovu borimo se protiv svih nedaća i postizemo pobjedu. Tom istomu zahvaljujemo i kad trpimo kazne i kad ustrajno ostajemo pri svojem mišljenju o istini.”¹³ Mučeništvo je dakle pitanje istine, odnosno svjedočanstvo je za istinu.¹⁴ No, nije samo istina u pitanju. Mučeništvo je i pitanje ljubavi i to ne samo prema Isusu Kristu, kojega su mučenici ljubili do darivanja, gubitka vlastitog života, nego je riječ i o ljubavi prema ljudima, čak i prema samim mučiteljima. Marulić veli da mučenici “svojom trpnjom ispijahu kalež Gospodnji, bili su opijeni vinom ljubavi tako da su molili i za one koji su ih tukli i krčili (su) put spasenja onima koji su ih sami stravično ubijali. Više ih je boljelo da njihovi progonitelji umru u zabludi nego da njih izmuče svojom okrutnošću i smrt im zadaju. Stoga je ljubav u njima bila jača od svih nepravdi njihovih protivnika”.¹⁵

U podnošenju mučeništva od velike je važnosti i svijest mučenika o budućoj nagradi. “Sva se pak naša ustrajnost – stavlja Marulić riječi na usta mučenika mučiteljima – osniva na tome što se ufamo da ćemo nakon patnje naći u njemu (tj. u Isusu Kristu, nap. M. P.) smirenje i biti zauvijek blaženi, jer smo

¹² Ev II, str. 323.

¹³ Ev II, str. 326.

¹⁴ Mučenici su, piše Marulić, “...pobijedili nepobjedive i počeli zapovijedati gospodarima cijeloga svijeta, jer su smatrali da ne postoji ništa što ne bi trebali podnijeti za ime Kristovo, jer su željeli izliječiti i one od kojih su trpjeli rane, jer su, napokon, žudjeli pokazati svjetlo istine onima koji su lutali u mraku” (Ev II, str. 320).

¹⁵ Ev II, str. 320.

mu uvijek, sve do kraja bili vjerni.”¹⁶ Imajući pred očima buduću nebesku nagradu, kršćanski su mučenici radosno išli u smrt. “Obodreni, dakle, nadom u buduća dobra, radovali su se u duhu i na mučilima... A u to veselje, zaista, oni i nas pozivaju i potiču, jer hoće da imaju i drugove u svom mučeništvu i sudionike u svojoj slavi.”¹⁷

2. ŽIVOT KAO MUČENIŠTVO

158 Pišući o mučeništvu i mučenicima, Marulićeve su oči okrenute k prošlosti. Slavnim primjerima kršćanske prošlosti nastoji osvjetlati vlastitu sadašnjost, kojom nikako nije zadovoljan, ponajprije zbog mlakosti kršćanskog života svojih suvremenika. Govorom o mučeništvu želi ih potaknuti na ozbiljnije življenje kreposti strpljivosti bez koje nema ustrajnog nošenja vlastitoga životnog križa, a time ni nasljedovanja Gospodina Isusa Krista, a bez tog nasljedovanja ugrožena je i vječna sudbina. Budući da je prestalo vrijeme progona kršćana, barem na način kako je to bilo u prvim stoljećima kršćanstva, Marulić se pita kako nositi križ Gospodnji, odnosno kako je moguće imati dioništva u Kristovu mučeništvu, a po njemu i u njegovoj slavi. Na crti otačke teologije mučenništva i Marulić upućuje na mučenništvo željom: “Ako si pripravan” - savjetuje čitatelje – “da nikad ne popustiš onima koji te nagovaraju na kakvu bezbožnost i da se prije hrabra srca podvrgneš svim mukama na svim mučilima nego da napustiš Krista, - nosiš križ Gospodnji, njega slijediš i pokazuješ se dostojnim njega. Potrudi se, dakle, da ti ne ponestane spremne volje za trpnju ni tada kad nema prilike za trpnju.”¹⁸ Mučenništvo željom ipak nije jedina prigoda za vježbu u kreposti strpljivosti, budući da sam život,

---

¹⁶ Ev II, str. 326. U *Instituciji*, nakon što je kratko opisao mučenništvo svih apostola zaključuje: “I zaista, da slava mučenništva nije najveća i najljepša, nikada Krist ne bi bio dopustio da njegovi apostoli što ih je nadasve ljubio trpe tako i toliko. Ali on je rekao: ‘Blago onima koji trpe progone zbog pravednosti. Jer je njihovo kraljevstvo nebesko! (Mt 5,10). Blago vama kad vas ljudi zamrže zbog Sina čovječjeg. U taj dan radujte se i kličite! Jer, evo, velika će biti vaša plaća na nebu’” (Lk 6,22) (*Inst III*, str. 91).

¹⁷ Ev II, str. 322. Potom kratko opisuje mučenništvo sv. Jakova i sv. Petra te zaključuje: “Neka se žalosti onaj tko se ne uzda, a neka se raduje i dići tko je svoju nadu položio u Boga” (Ondje).

¹⁸ Ev II, str. 326.

smatra Marulić, svakodnevno nudi brojne prigode u kojima se kršćanin može vježbati u strpljivom življenju, a time i u samom mučeništvu. “Ljubeci neprijatelje, a ne osvećujući se, postiže se slava mučeništva, a onaj kraljuje s Kristom koji voli s Kristom trpjeti zla negoli ih vraćati. Mučenik si ako dobro vraćaš za zlo. Ako pak zlo naplaćuješ zlim, protivnik si Krista koji zapovijeda ljubiti i neprijatelje. Ovo je, bez sumnje, bila najslavnija pobjeda mučenika: trpjeti nepravdu i za nepravdu uzvratiti dobročinstvo, život žrtvovati, a duše steći Kristu.”¹⁹ Jesus Lopez-Gay, isusovac koji je istražio i donio nove spoznaje o Marulićevoj prisutnosti u Družbi Isusovoj, s pravom ističe kako Marulić, na tragu Ivana Kasijana, “inzistira na činjenici da se kreposni život može poistovjetiti s mučeništvom. Slijediti Krista za Marulića znači ne samo nasljedovati njegove kreposti nego i iskusiti njegove patnje. Polazeći od biblijskih navoda Marulić shvaća patnje kao znak božanske ljubavi i kao pripravu za buduću slavu.”²⁰

3. AKTUALNOST MARULIĆEVA GOVORA O MUČENIŠTVU

Nekoliko je naglasaka u Marulićevu govoru o mučeništvu koji bi mogli biti znakoviti i aktualni i za nas danas. No, prije nego ih iznesemo, valja nam pitati: tko je ustvari mučenik? Sve do najnovijih vremena mučenicima kršćanske vjere proglašavali su se kršćani i kršćanke koji su pogubljeni zbog vlastite vjere u Isusa Krista, dakle koji su pogubljeni *in odium fidei*. Sam pojam “mržnje prema vjeri” ne pojavljuje se u teološkoj tradiciji prvih stoljeća. Taj je izraz u crkveni jezik uveo papa Benedikt XIV. (1737.) želeći uvesti više reda u proces kanonizacije. On je to i učinio uklanjajući iz procesa kanonizacije puno mitologije,

¹⁹ Ev II, str. 321. Drugdje će napisati: “... neka tvoje mučeništvo bude – kažnjavati svoje tijelo i dovoditi ga u ropsku poslušnost’ (1 Kor 9, 27) kako bi se pokoravalo duhu, bdjeti, moliti, postiti, danonoćno razmišljati o Božjem zakonu, izvršavati zapovijedi evanđeoske, ljubiti prijatelje i neprijatelje, nikomu ne vraćati zlo za zlo te radije trpjeti negoli nanositi nepravdu. Takvim su se životom vinuli u slavu blaženstva i oni koje nije pogodio mač progona. Jer svakodnevno je mučeništvo neprestano se boriti protiv dodijavanja puti i đavolskih lukavstava te ne dopustiti da ti se provali u kuću i da ti poroci, kad nahrupe, razgrabe posude kreposti” (Ev II, str. 327). Ove će misli potkrijepiti i brojnim primjerima u *Instituciji*, u poglavljima *O trpljenju nepravde*; *O trpljenju štete*; *O trpljenju bolesti*; *O tome na koji se način odvati đavlu*.

²⁰ Jesus Lopez-Gay, “Recezione di Marulić nella Compagnia di Gesù”, u: *Colloquia Maruliana IX* (2000.), str. 185.

legendi i sl.²¹ U protuprotestantskoj polemici katolička je teologija stavljala naglasak na vjeru shvaćenu kao ispovijedanje određenih istina, dakle na spoznajni, intelektualni vid vjere. Mučenik je bio netko tko je umirao za istine koje je ispovijedala Katolička Crkva. Ovakva redukcija poimanja mučeništva izaziva više problema nego što donosi rješenja. Prema ovoj definiciji sam Gospodin Isus ne bi bio mučenik. Potom, mučenici bi bili samo oni koji su pogubljeni od nevjernika, tj. mučenik ne bi mogao postati netko tko je ubijen od drugog kršćanina. Potom, i sama Crkva poznaje mučenike/ce koji se ne uklapaju u spomenute kategorije, primjerice mučenica Marija Goretti ili Maksimilijan Kolbe. Drugi vatikanski sabor, na svu sreću, vratio se široj perspektivi promatranja mučeništva kao izraza najvišeg oblika kršćanske ljubavi. U dogmatskoj konstituciji o Crkvi, *Lumen gentium*, Koncil uči da su već “od prvih vremena neki kršćani bili pozvani i bit će uvijek pozivani, da dadu najveće svjedočanstvo ljubavi prema svima, osobito prema progoniteljima. Zato mučeništvo, po kojemu učenik postaje sličan Učitelju koji je slobodno primio smrt za spas svijeta i s njim se izjednačuje u proljevanju krvi, Crkva smatra kao osobit dar i najveći dokaz ljubavi” (LG 42). Dakle, mučeništvo je dar i dokaz kršćanske ljubavi. I baš je to, kako smo vidjeli, misao koju naglašava i Marko Marulić. Mučeništvo je svjedočanstvo ljubavi.

Kao vjernu čitatelju Svetoga pisma i crkvenih Otaca Maruliću nije bilo teško doći do te spoznaje. Naime, u Novom se zavjetu nalazi spomenuta perspektiva u prikazivanju Isusa i njegova djelovanja u kategorijama proročkog poslanja, odnosno na liniji djelovanja starozavjetnih proroka i Izaije, trpećeg Sluge Jahvina. U konačnici Isusovo trpljenje, njegovo mučeništvo podneseno je iz ljubavi prema ljudima.²² I u Marulićevu poimanju kršćanski mučenici postaju svjedoci Isusa Krista, istine, vjere i ljubavi; sam njihov život i smrt postaje najviši izričaj kršćanskog nauka.²³

---

²¹ Usp. José Ignacio Gonzalez Faus, “Il martire come testimone dell’amore, morto in odio dell’amore”, *Concilium* 39 (2003.) 1, str. 79-80.

²² Usp. S. Freyne, *nav. dj.*, str. 70-71.

²³ Teološka tradicija prije Marulića (primjerice Toma Akvinski) predstavljala je mučeništvo ne samo kao svjedočanstvo za istinu, nego i kao svjedočanstvo za bilo koje dobro ako se odnosi na Boga. Sam Toma Akvinski definira mučenika kao “svjedoka savršene ljubavi” (usp. *Summa Theologica II-II*, q. 124, a. 2-3; opširnije vidi: J. I. Gonzalez Faus, *nav. dj.*, str. 79-84).

Potom, ako se mučeništvo promatra više iz perspektive “mržnje prema ljubavi”, a manje iz perspektive “mržnje prema vjeri”, tada nam se otvaraju nova obzorja poimanja samog kršćanstva. Naime, netko je postao ili jest mučenik jer je žrtva, jer je žrtva mržnje prema drugome, drugačijemu. Postaje nam jasno da se pitanje mučeništva ne odnosi samo na one koji su ispovijedali svoju vjeru u Isusa Krista, nego i svi oni koji su ubijeni bez vlastite krivnje, iz čiste mržnje jer su bili drugačiji, druge boje kože, druge nacionalnosti, druge vjere. Naravno, ovdje nije riječ o štovanju takvih osoba kao kršćanskih mučenika, nego je riječ o promjeni kuta gledanja; potrebno je žrtvu-mučenika promatrati iz njezine perspektive. U ovakvom pogledu svaka nevinna žrtva postaje mučenička.

Marulićev govor o mučeništvu upozorava kako kršćanstvo nije lijep govor, ideologija, nego život, katkada bolan i okrutan sve do ponižavajuće smrti. Kršćanstvo je, za njega, u konačnici sama osoba Isusa Krista, zbog koga se isplati sve drugo izgubiti kako se ne bi izgubilo njega. Jer bez Krista, smatra Marulić, istinskog života nema niti može biti. Naime, sam je Krist život onih koji vjeruju u njega. Upravo zato život mučenika ima snagu proročanstva i navještaja onog najbitnijeg i najdubljeg u ljudskom životu. Riječ je, dakako, o čovjekovoj povezanosti s Bogom. Biti spreman položiti život zbog vjere, ljubavi i istine, prema Maruliću, znači svjedočiti lice i prisutnost Boga koji je duboko zainteresiran za ljudsku sudbinu. A to nije drugo doli živjeti vlastito kršćansko proročko poslanje.

Zanimljivo je da Marulić među mučenike ubraja i židove Staroga zavjeta. Dakako, on o njima govori kao o “našim”, kršćanskim mučenicima. I divi im se. A ipak se oni u strogom smislu riječi ne mogu ubrojiti među kršćanske mučenike, premda je kršćanska tradicija visoko cijenila mučenike židovske vjere te ih i štovala.²⁴ Ubijeni su iz mržnje na drugačiju vjeru koja je, u Marulićevoj perspektivi, priprava na kršćansku vjeru. No, to ne umanjuje aktualnost njegove poruke za nas danas. On se trudi opisati i popisati mučenike, žrtve ljudske mržnje. U Instituciji, u dvama poglavljima, donosi oko 140 primjera mučeništva, od toga oko 120 primjera muškaraca i 20-tak

²⁴ O mučenicima u Starom zavjetu vidi: N. Bižaca, *nav. dj.*, str. 258-259. O kršćanskom pogledu na starozavjetne mučenike vidi: Loius Bouyer – Lorenzo Dattrino, *La spiritualità dei Padri (II-V secolo): martirio-verginità-gnosi cristiana*, Edizioni Dehoniane, Bologna, 1988., str. 42-43.

primjera žena.²⁵ Nije li to i nama poruka da popišemo i častimo svoje suvremene hrvatske i kršćanske mučenike?²⁶ Imamo li pravo zaboraviti mučenike iz Škabrnje, s Ovčare i tolikih drugih mjesta, ubrajajući i ona na kojima su stradali pripadnici drugih naroda i nacionalnosti? Ne će li nam se, za nekoliko desetljeća ili stoljeća, čuditi novi naraštaji kako smo mogli prešutjeti tolike mučeničke žrtve, toliku pobijenu djecu, tolike silovane žene, tolike koji su od svjedoka postali žrtve i mučenici? “Zaboraviti mučenike”, piše jedan suvremeni teolog, “nije samo nemar ili sredstvo kojim se čuva vlastito psihološko zdravlje. Zaboraviti mučenike jednostavno znači ne poslušati nauk, zatvoriti vlastite oči i otvrdnuti srce kako ona pouka ne bi prodrila u nas.”²⁷ A to, drugim riječima, znači biti na putu da se sve to iznova jednom ponovi, možda s još većom mržnjom i žestinom protiv onih drugih i drugačijih. A toga neka nas dragi Bog očuva!

ZAKLJUČAK

Marulićev govor o mučeništvu slojevit je i otkan u više pravaca i dimenzija. Za njega su mučenici nadasve Kristovi vojnici kojima mučeništvo postaje prigoda da iskažu najradikalniji oblik ljubavi prema Gospodinu Bogu. Mučeništvom se mučenici na najbrži i najsavršeniji način suobličuju Isusu Kristu. Oni mogu podnijeti mučeništvo jer je to prije njih učinio Gospodin Isus. Za Marulića mučeništvo je ujedno svjedočanstvo istine koja je od Boga objavljena, a on je prepoznaje u kršćanstvu, odnosno u osobi Isusa Krista. Svjedočeći istinu, mučenici istodobno svjedoče i iskazuju ljubav prema svojim mučiteljima. Upravo je ljubav prema neprijateljima najveći dokaz pripadnosti mučenika Isusu Kristu.

---

²⁵ Usp. *Inst III*, str. 86-126. Peto poglavlje pete knjige (V,5) nosi naslov: *O trpnji mučenika*, a sljedeće poglavlje (V,6), *O trpnji mučenica*. U svome *Repertoriumu* donosi dva popisa mučenika. U prvome nabraja kršćanske mučenike (*martires Christi*) koji su podnijeli smrt za vladavine pojedinog vladara, uključujući prefekte i kraljeve, a u drugome nabraja rimske careve koji su progonili kršćana te nabraja imena mučenika koji su podnijeli mučeništvo za vrijeme tih progona (usp. Marci Maruli, *Repertorium III. P-Z*, Književni krug, Split, 2000., str. 364-375).

²⁶ To je ujedno poziv koji je pred ulazak u treće tisućljeće kršćanstva papa sv. Ivan Pavao II. uputio svim mjesnim crkvama (usp. *Tertio millenio adveniente* 37).

²⁷ J. I. Gonzalez Faus, *nav. dj.*, str. 88.

Iako je prošlo vrijeme progona kršćana, nije prošlo vrijeme mučeništva, smatra Marulić. Svagdanji život nudi obilje prigoda u kojima se može živjeti krepost strpljivosti, prigoda u kojima su kršćani pozvani na zlo uzvratiti dobrom. Tko tako čini, zaključuje Marulić, suobličuje se Kristu Mučeniku te i sam postaje mučenikom.

Marulićev govor o mučeništvu nosi u sebi notu aktualnosti, posebice na našim prostorima koja su, doslovno do jučer, bila mučena i mrcvarena. Marulić nam pomaže shvatiti kako mučenik nije samo onaj tko je pogubljen iz mržnje prema katoličkoj vjeri, nego svaka nevino pogubljena osoba postaje mučenik i svjedok. To je ujedno poziv da se ne zaborave mučenici, kako oni iz prošlih vremena tako ni oni iz najnovijih.

MARTYRDOM IN THE THOUGHT OF MARKO MARULIĆ

Summary

The author has divided the article in three parts. In the first part he speaks about theology of martyrdom and its reverberation in the thought of Marko Marulić. He points out that since the beginnings of Christianity martyrdom has been perceived as an expression of the most radical form of witnessing the faith in Jesus Christ. Martyr essentially means witness, who by the sacrifice of his own life witnesses that there are values greater than life itself. Therefore martyrdom is primarily the witness of three theological virtues: faith, hope and love. Also, martyrdom gives the witness of faith in eternal life, i.e. faith in God's power to return the martyr a transformed life.

In Christian theology of martyrdom martyrs are imitators of Jesus Christ. All these stresses, the author points out, can be found in the speech of Marko Marulić about martyrdom. He places the speech about martyrdom in the context of speech about the virtue of patience that the follower of Christ has to live. He also holds that a Christian martyr can stay steadfast until the end, until the sacrifice of his own life, because, before him, Jesus sacrificed himself for all of us.

Therefore in the second part the author asserts that Marulić shows martyrdom not only as the most excellent form of witnessing love for God, Jesus Christ, but also for

our neighbours, and that means that the virtue of martyrdom can be lived even in a time when there are no prosecutions. According to this humanist of Split, martyrdom is the deepest mystic dimension of Christian life. It is the expression of love that encompasses the heavens and the earth, God and man, including the torturers too. Martyrdom means to share in divine love which won evil and redeemed the world. Therefore, final victory and special reward in heaven is guaranteed to martyrdom. In the third part the author points to the relevance of speech about martyrdom.

Key words: *Marko Marulić, martyrdom, Jesus Christ, Christian, truth, love.*